

Wij twijfelen niet, of deze meerdere efficientie van de schrijfles zal er toe bijdragen om het schrijven vooruit te brengen. De snelheid komt dan vanzelf, naarmate de automatisatie zich voltrekt als een strict individueel proces in het kind.

- * I. S. G. Jislin, Körperbau, Motorik und Handschrift.
- * J. Altera, De weg naar Eenheid, Wolters, Groningen (f 0,75)

SNELSCHRIJFDICTÉ'S.

P. POST

Het artikel van Dr. Altera vond reeds een plaats in „Het Schoolblad” (A.B.O.P.) van 29 febr. dit jaar. Ik antwoordde – als voorzitter van de leerplancommissie basisonderwijs nutsseminarium (in '67 ontbonden) met een citaat uit een artikel „Schrijven”, dat in 1956 werd opgenomen in „Opvoeding en Onderwijs”, VII pag. 271 e.v.):

De resultaten van het schrijfonderwijs zijn heden ten dage nog bevredigend – als men zijn oordeel baseert op en bepaalt tot het schrift dat de meeste zesde klassen te zien geven in hun schriftelijk werk. Het blokschrift is meestal duidelijk, hoewel een iets verhoogde snelheid reeds oorzaak kan zijn dat, hoewel de letters duidelijk zijn, het ongebonden blokschrift vrijwel onleesbaar wordt, omdat de kinderen dan het wit tussen de woorden negeren.

Informeert men bij het voortgezet onderwijs naar de bruikbaarheid van het op de lagere school geleerde schrift, dan heeft men er geen goed woord voor over. Het is één lange bittere klacht, soms door ouders met nadruk herhaald op ouderavonden.

Wij vroegen inlichtingen aan enige tientallen schoolleiders van het v.h.m.o., van het u.l.o., van het n.o. en aan twee inspecteurs van het v.h.m.o.

Van het nette schoolschrift, op de lagere school geleerd, blijft over het algemeen *niets* over. Het blokschrift verdwijnt nagenoeg geheel na het eerste leerjaar in dictaat en proefwerk, het resulteert in een onvoorstelbaar geknoei.

De oorzaken zijn niet zo moeilijk te vinden. Proefwerken moeten in een bepaalde tijd gemaakt worden en de leerling dient te beschikken

over een bepaalde schrijfsnelheid.

Voor zover ik kan nagaan, worden hier beslist geen overdreven eisen gesteld, maar ik heb wel bij eigen onderzoek kunnen constateren dat het tempo op de lagere school in de hoogste klasse inderdaad veel te langzaam is.

In de lagere school wordt de factor snelheid genegeerd; men legt echter wel de nadruk op net schriftelijk werken.

En meestal bereikt men dit doel ook wel. Doch de kinderen hebben bij het voortgezet onderwijs te beschikken over een snel neer te schrijven handschrift.

Aangezien er geen schrijfonderwijs meer gegeven wordt, zijn ze geheel op zich zelf aangewezen uit het op de lagere school verworven grondmateriaal een „eigen hand” te vormen.

Enige rectoren betreurden het dat het middelbaar onderwijs-programma geen schrijfonderwijs kent.

Eén hunner vond de moeilijkheden voor de kinderen te groot om door hen zonder enige bijstand te worden opgelost. Aan zijn school is een schrijfdeskundige verbonden die tot taak heeft de kinderen – meestal leerlingen der twee laagste leerjaren – te helpen in het verwerven van een eigen duidelijk handschrift, dat aan normale snelheidseisen voldoet.

Bij de wijziging van het K.B. betreffende de examens leraar tekenen m.o. zijn pogingen aangewend in dat examenprogramma schrijven op te nemen.

Ik meen dat men hier wel enig succes heeft gehad. Het was de voorzitter der commissie, prof. Van der Waal (Leiden), echter meer te doen esthetische invloed op het handschrift der leerlingen bij het v.h.m.o. uit te oefenen, dan dat men het oog had op de naakte functie van het *verkeerschrift* dat alleen maar duidelijk behoeft te zijn en snel moet kunnen worden neergeschreven.

De enige oplossing die ik vermag te zien is een – misschien „ouderwets” – lopend handschrift, waarbij een woord – zelfs van tien, twaalf of meer letters – in één keer wordt neergeschreven zonder de schrijfstift van het papier te lichten.

Er zijn schriftdeskundigen, die menen dat dit niet mogelijk is. Mijn eigen onderzoek wijst uit dat dit zeer wel mogelijk is en ik meen dan ook dit te moeten aanbevelen.

Er is maar één goede letter nl. die, welke snel neer te schrijven is en goed verbonden schrift oplevert. Ik wil geen esthetische eisen vooropstellen.

Goed schrift is esthetisch. Esthetisch overeenkomstig het menstype dat schrijft.

Maar schrift is ook, neen, in de *eerste plaats*: verkeersmiddel en moet daarom duidelijk zijn, wil het als verkeersmiddel functioneren.

Gaarne wil ik in dit naschrift enkele bijzonderheden vermelden omtrent de ontwikkeling van het schrijfonderwijs in de proefscholen die ik leidde in de periode 1925-1938. Dat waren er drie: de bijzondere Hollands-Inlandse Ardjoenaschool te Batavia, de openbare 1ste Hollandse Inlandse school te Bandoeng en de 3e Europese lagere school eveneens te Bandoeng. De jaren aan elke school zijn karakteristiek voor de drie fazen in mijn onderzoeken.

In de derde proefschool besloot ik te onderzoeken of het juist was, het schrijfonderwijs los van het aanvankelijk leesonderwijs te geven en of het niet effectiever zou zijn, schrijf én leesonderwijs in de totaliteit van de taalvorming op te nemen. Het modernere taalonderwijs, dat in enkele scholen in Nederland thans vorm begint te krijgen, was veertig jaar geleden in Nederlands-Indië al een voldongen feit. De taal-didactiek (Dr. G. J. Nieuwenhuis) was gericht op de ontwikkeling van luisteren en spreken, lezen en stellen. Maar het feit, dat schrijven een techniek is om stellen mogelijk te maken, had nog niet geleid tot het inzicht, dat de apartheid van het schrijfonderwijs in feite een herbar-tiaans (of ouder) overblijfsel kon genoemd worden.

Ik brak met alle traditionele schrijfmethoediek en had slechts een schriftvorm te kiezen en dan andere wegen te zoeken, om die vorm over te dragen op zes à zevenjarige kinderen. De keuze was niet zo moeilijk: het lettertype van Hogeboom en Moerman, „licht naar rechts hellend” was verreweg het beste wat in de grote verscheidenheid van schriftsoorten aanwezig was.

Het aanvankelijk leesonderwijs werd met dezelfde lettervormen gegeven. Dus voor schrijven en lezen hetzelfde schrift, geen drukletters! De gang van zaken kan ik beter beschrijven in een artikel over totaliteitsonderwijs. Het eerste schrift had betrekking op de dagelijkse schoolmaaltijden „Wij eten op school”, „Wij eten rijst met sajoer”, „Wij eten rijst met een lepel”, etc. Het eerste schrift zagen de kinderen ontstaan op het zwarte bord. Ik vond dit een uiterst belangrijk didactisch moment. Schrijven is nabootsen. Maar mag men het gedrukte symbool namaken ook nabootsen noemen in die zin? In geen enkele methode kan de schrijfhandeling gegeven worden: de kinderen zitten te tobben om de onbeweeglijke figuurtjes na te tekenen. Schrijven is

een handeling en het schrift is het resultaat van dit handelen. De kinderen schreven „in de lucht” mee. De onderwijzeres schreef de eerste zin enige malen achtereen langzaam voor en ik observeerde de kinderen. De eerste dag: hun eerste schrift. Bij meer dan twintig sprongen de dominanten in de structuur, de begin W en de lussen van de h en de l, de j, er al uit.

Globaal schrijven, gecombineerd met globaal lezen, werd in de taal didaktiek opgenomen. Tegen kerstmis werden alle letters in talrijke woord combinaties door alle kinderen gekend en kon de synthese meer nadruk krijgen, ook in het schrijven. In de hogere leerjaren werd elke week een dicté gegeven van een stuk bekende tekst uit een leesboek. Mijn doel was in de eerste plaats het zuiver schrijven van een stuk tekst. Daar kwamen moeilijke spelling gevallen (niet zo veel) in voor. Ik wilde zien of hier automatisering te ontdekken viel als men zo betrekkelijk vulg het eenmaal gehoorde woord in een dicté-eenheid moest opschrijven. Er werd geen extra aandacht aan besteed en dat kon ook niet. Het resultaat was bijzonder goed. Maar een bijkomstig gevolg was het duidelijk en snel schrijven. Zo kwam ik tot mijn *snel-schrijfdicté's*, die in de Proeve zijn opgenomen.

Ik denk dat de bezwaren, door Dr. Altera uit de literatuur opgediept, gelden voor het bijzonder kunstmatige schrijfonderwijs op onze scholen. Ik heb er nooit last van gehad, ofschoon in de proefscholen *elk kind* goed geobserveerd werd. De door Altera aanbevolen automatisatie oefeningen – te specialistisch naar mijn smaak – waren bij mijn meer natuurlijke leerwijze niet nodig. Het zal nu wel duidelijk zijn, dat mijn werk met de methode Tazelaar niets te maken heeft.